

GENIUS LOCI

LASZLOVSZKY 60

edited by
Dóra Mérai
and

Ágnes Drosztnér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó

ARCHAEOLINGUA

Genius loci **Laszlovszky 60**

edited by

Dóra Mérai

and

**Ágnes Drosztmér, Kyra Lyublyanovics,
Judith Rasson, Zsuzsanna Papp Reed,
András Vadas, Csilla Zatykó**

Budapest 2018

The publication of this volume was generously funded by

CENTRAL EUROPEAN UNIVERSITY

ISBN 978-615-5766-19-0

© by the Authors and Archaeolingua Foundation

2018

ARCHAEOLOGUA ALAPÍTVÁNY

H-1067 Budapest, Teréz krt. 13

www.archaeolingua.hu

Copy editing and language editing: the editors

Layout: Zsanett Kállai

Map: Viktor Lagutov, Zsuzsa Eszter Pető, Mária Vargha, István Gergő Farkas

Front cover design: Eszter Bence-Molnár

Table of contents

Tabula gratulatoria	v
Kiadói előszó	vi
Publisher's Preface	viii
Köszöntő	x
Salutation	xi

Boundaries, Frontier Zones / Határvonalak, határvidékek

ALEKS PLUSKOWSKI – ALEX BROWN – SEWERYN SZCZEPANSKI – ROWENA BANERJEA – DANIEL MAKOWIECKI What Does a Frontier Look Like? The Biocultural Dynamics of the Lower Vistula Borderland in the Middle Ages	2
STEPHEN POW The Mongol Empire's Northern Border: Re-evaluating the Surface Area of the Mongol Empire	8
IAN WOOD Two Roman Frontiers and Their Sub-Roman Afterlife	14

Crossing Borders / Határokon át

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT Gyulaírástól, avagy a rendi építészeti hagyományok átjárhatósága	19
CRISTOPHER MIELKE A Queen's Crusading Connections: Yolanda of Courtenay, the Fifth Crusade, and the Military Orders	25
BÁRÁNY ATTILA Angol keresztes a magyar végeken: Robert de Champlayn	28
CRISTIAN GAȘPAR Trespassing Pigs, Sons of Whores, and Randy Dogs: Marginalia on a Medieval Document from Caransebeș/Karánsebes	32
VADAS ANDRÁS A kecskeméti marhahajtók megpróbáltatásai és egy végvár jóllakott őrsége	38
LÁSZLÓ KONTLER Borders and Crossings: A Jesuit Scientist in the Whirlwind of Enlightened Reform	41
PAUKOVICS GERGŐ Hajszá az örök fiatalságért. Dr. Voronoff és a dübörgő 20-as évek	45
PINKE ZSOLT – STEPHEN POW A Gangesz-deltából a globális porondra: történeti ökológiai szempontok a kolera kórokozó (<i>Vibrio cholerae</i>) elterjedési területének átalakulásához	50
MARCELL SEBŐK Tangible Cultural Heritage: The Early History of Blue Jeans	55

Inhabiting the Landscape / Élet a tájban

SÓFALVI ANDRÁS	
A Barcaság határai és 13. század eleji településképe a Német Lovagrend adományleveleiben	60
NIKOLINA ANTONIĆ	
The Hospitallers' Estate of Čičan and its Neighbors: Spatial Analysis Yields New Information	64
ÜNIGE BENCZE	
The Abbey of Meszes: New Insights on the Site Location	68
MÓGÁNÉ ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN	
Kísérlet a bárdudvarnok-szentbenedeki premontrei prépostság környezeti rekonstrukciójára	72
BEATRIX ROMHÁNYI	
Monasteries along the Danube	77
PUSZTAI TAMÁS – P. FISCHL KLÁRA	
A dél-borsodi síkság bronzkori és középkori településstruktúrájának összehasonlítása	82
VIZI MÁRTA	
Komplex régészeti kutatás egy egykori dél-dunántúli mezőváros területén	89
BATIZI ZOLTÁN	
Fagyosasszony és Kammerhof	95
PÁLÓCZI HORVÁTH ANDRÁS	
A középkori Kenderes településszerkezete	99
SZŐCS PÉTER LEVENTE	
Adatok Nagybánya és vidéke középkori egyházi topográfiájához	103
ZATYKÓ CSILLA	
Eltűnt berzencei malmok	108
SZABÓ PÉTER	
Középkori cseh erdőgazdálkodás a choustníki uradalom erdőszámadásainak tükrében	113
ANDREA KISS	
Before and After the Great Heat and Drought of 1540: Multiannual Trends of Grape and Grain Harvest Dates in the Vienna Hospital Accounts	117
LÁSZLÓ BARTOSIEWICZ	
“Kleine Fische, gute Fische” – But Sturgeon is Great	121
LYUBLYANOVICS KYRA	
Vad háziállat, házi vadállat: Számi rénszarvastartás a középkori és kora újkori Norvégiában	126
JUDITH RASSON	
Mountains in the Lifeways and History of Northern Macedonia	138
JEREMY MIKECZ	
Crossing the Abyss: The Apurímac Canyon at the Time of the Spanish Invasion of Peru (1533)	142

Busy Places / Nyüzsgő terek

PETROVICS ISTVÁN	
Újabb adatok Pécs késő középkori történetéhez	147
URBÁN MÁTÉ	
Lokális búcsújáró helyek a késő középkori Nyugat-Dunántúlon	151
BALÁZS NAGY	
The Marketplace of Csütörtök – A Local Market in Fourteenth-Century Hungary	156
KATALIN SZENDE	
The Sopron Fish Market	159
GERHARD JARITZ	
The Craftsman's Voice and Words in Late Medieval Austrian Urban Space	165

TABLE OF CONTENTS

ANA MARIA GRUIA Healthcare in Cluj in the Sixteenth Century: Overlapping Professions	168
ANA MARINKOVIĆ John Capistran's Mantle and the Early Propaganda of Franciscan Observant Cults in Dubrovnik	171
SABINA MADGEARU Ceremonial Space in Front of Medieval Buda: An Illuminated Fifteenth-Century French Vision	175
VÉGH ANDRÁS Óbuda látképeken	177

Layers of the Past / A múlt rétegei

KODOLÁNYI JUDIT Templomok és temetők a visegrádi Sibrik-dombon	181
ROSTA SZABOLCS Egy új lehetőség kapujában – tatárjáráskori védművek a Kiskunságban	186
BOTÁR ISTVÁN Árpád-kori edényégető kemence Csíksomlyón	193
PETAR PARVANOV Fire and Stone: Placing Flints in Graves in Late Medieval Kaliakra	197
GYARMATI JÁNOS Kumpi Wasi. Textilműhely egy inka tartományi központban	201
ZSUZSANNA PAPP REED Post It: Notes from Thirteenth-Century St Albans	207
VALERY REES The Salt of Genius: Marsilio Ficino on Food, Spices, and Nutrition	213
ROSSINA KOSTOVA The Mother of God Monastery near Varna, Bulgaria: More about Missionary Monasteries in Bulgaria in the Ninth and Tenth Centuries	217
DANIEL ZIEMANN The Imperial Abbey of Corvey in the Ninth and Tenth Century: At the Crossroads of Power	221
VIRÁGOS GÁBOR Kartal vagy Cyko? Kísérlet egy középkori nemesi család történetének rekonstruálására	226
TÓTH BOGLÁRKA – BOTÁR ISTVÁN A sepsikilyéni unitárius templom tetőszerkezeteinek kormeghatározása	244
RÁCZ MIKLÓS Egy tiszazugi újkori négyosztatú ház – Dokumentálás és építéstörténet	248

Objects beneath Our Feet / Tárgyak a föld alól

LANGÓ PÉTER A Tiszakeszi-Szódadombon talált kora Árpád-kori kereszt	254
RÁCZ TIBOR – NAGY BALÁZS Tatárjárás kori kincslelet Jászkarajenőről	258
SZENDE LÁSZLÓ Lehetett-e hadijelvény a csajági kereszt?	267
NÓRA UJHELYI Thoughts about Medieval Book Fittings from the Castle of Visegrád	270
MÁRIA VARGHA – THOMAS KÜHTREIBER Treasures of the “Lower Ten Thousand”? Hoards of Iron Objects	273

TABLE OF CONTENTS

K. NÉMETH ANDRÁS „Sarlóját ez okért bőszen fegyverré köszörülte” Késő középkori kiegyenesített sarló Kospa falu helyéről	280
MAXIM MORDOVIN A Collection of Fifteenth- and Sixteenth-Century Cloth Seals from Szolnok	285
TÜNDE KOMORI Ottomans in Pest in the Light of “Luxury” Ceramics: Four Cups from Kígyó Street	289
WICKER ERIKA A 17. századi rácszentpéteri kincslelet	294

Marking the Place / Helyek és jelek

CSERNUS SÁNDOR Keresztes családtörténet és kőbe vésett emlékezet	300
LŐVEI PÁL A pilisszántói keresztes kő legendája	305
MÉRAI DÓRA Sügérek a Nyárádmentén: Sigér Mátyás síremléke leporolva	311
VESZPRÉMY LÁSZLÓ A bambergi lovas szobra és Szent István	316
TAKÁCS MIKLÓS A pétervárad-tekiai reneszánsz kőfaragvány	321
ANNELI RANDLA What and Whom Should We Remember? The Case of the Teutonic Order’s Church and Castle in Pöide, Livonia	325

Heritage Sites, Sacred Places / Örökségi helyszínek, szent helyek

ALEKSANDAR PANTIĆ The Ambiguity of Heritage Interpretation: A Late Roman Tomb in Brestovik, Serbia	330
GYÖRGY ENDRE SZÖNYI Rocamadour: Monastic Center, Pilgrimage Place, Art Historical Interest, World Heritage Site	335
KATEŘINA HORNÍČKOVÁ A Penitent Judas Iscariot: An Exemplum of Christian Morals on the Eve of Hussitism?	339
JAMES PLUMTREE Buddha, Lenin, and the Prophet Muhammad Approaching the Landscape and Cultural Heritage of Issyk-Ata	343
ROBERT SHARP The Thames Estuary: The Cultural Heritage and Memory of the Thames Estuary at Southend-on-Sea	349
ESZTER SPÄT Constructing Religio-Ritual Heritage: The New Shrine of Shekhsê Batê in Khetar, Northern Iraq	353
ZSUZSANNA RENNER Delhi, Old and New: Changing Cityscapes and the Cultural Heritage of India’s Capital City	357
FELD ISTVÁN Pseudovár vagy történeti rekonstrukció?	364
ILON GÁBOR A velemi régészeti témaparkról	371
WOLLÁK KATALIN Örökség alapú fejlesztés Kölkeden	374

TABLE OF CONTENTS

Places of Memory / Az emlékezet helyei

JÁNOS BAK	
Nádor 20 Capriccio	380
SZENTPÉTERI JÓZSEF	
Pilistől Tételig. Elektronikus levélféle a 60 esztendő's Laszlovszky Józsefnek	382
RICHARD HODGES	
Scarlino in the 1980s, Forty Years On	386
KLANICZAY GÁBOR	
Egy hozzászólás Kremsben	390

Fagyosasszony és Kammerhof

BATIZI ZOLTÁN*

Nagybörzsöny területének keleti, erdős, hegyes részén egymás közelében található az Alsó-és Felső-Fagyosasszonytáró, közelükben az 1865-től említett Fagyosasszony-erdő és a Fagyos-kút. E területtől keletre fekszik az 1865-től adatolt Kammerhof nevű erdő.¹ Nagybörzsöny előjárói 1865-ben ezt írták Pesty Frigyesnek a „Fagyos asszony” erdőről: „Nevét onnan viseli, hogy bizonyos asszony levéllel Szokolyára tartván, az utatt eltéveszté, ’s az erdőben ide ’s tova tébolyogván éjszak idején ezen téren megfagyott és elis temettetett.”² A rendelkezésünkre álló források áttekintése után felmerülhet egy másik magyarázat is.

Nagybörzsöny elődje, Bersen falu 1293-tól az újkorig az esztergomi érsekség tulajdona volt. A területén folyt bányászatról kevés középkori forrással rendelkezünk. 1311-1312-ben Csák nembeli Máté nádor bitorolta az itteni ezüstabányát.³ Ezen első említés után legközelebb csak 1417-ből ismert az érckitermelésre vonatkozó adat.⁴ Garai Miklós nádor és három másik országnagy ez év december 18-án Bersen birtokon adtak ki közösen egy oklevelet. E szerint Kanizsai János esztergomi érsek kérte Zsigmond királyt, hogy kivizsgálás céljából küldje ki megbízottjait Bersenbe. A megbízottak – azaz az oklevél kiállítói – december 18-án tudatták az uralkodóval, hogy aznap Bersen birtokon belül különösen azon helyekre mentek el, ahol az érsekség a királyi földekkel volt határos. Oda hívták a királyi birtokok kezelőit, a damásdi várnagyot és az erdőóvókat is. Ezután megállapították, hogy az érceleőfordulások és bányák Bersen területén fekszenek, az egyik helyen fél, a másik helyen egy egész mér földre, a harmadik helyen még ennél is messzebb a birtok határától. Végül a nádor és társai a helyszínen megparancsolták (az nem derül ki, hogy kiknek), hogy az érsek a saját földjén levő bányákat sajátjaként műveltethesse. Esze-

rint a Bersen területén lévő ércvagyonot és bányát vagy bányákat valaki illetéktelenül használta, és az érsek ezért kérte Zsigmond király segítségét. Érdekes módon éppen a királyi területtel közös határszakasz felülvizsgálatát látták szükségesnek az eljáró előkelők, azaz úgy tűnik, mintha a királyi birtok korábbi kiterjesztését próbálta volna megszüntetni a főpap.

Témánkhoz kapcsolódik Albert király 1439. június 15-i keltezésű oklevele,⁵ mely szerint Kanizsai János esztergomi érsek idejében az érsekség Bersen birtokán a hegyekben feltártak egy bányát, melyben aranyat, ezüstöt és más fémeket találtak. Ezt Zsigmond király engedelméből és hozzájárulásával tárták fel és művelték, és az innen származó jövedelem János érseknek került átadásra. Az érsek halála (1418⁶) után Zsigmond király beleegyezett, hogy a bányát felesége, Cillei Borbála foglalja el. A királyné férje 1437. decemberi halála után a bánya művelését abbahagyta. Pálóczi György érsek emiatt azt kérte Albert királytól, hogy engedélyezze számára a bánya újbóli használatát. Az uralkodó az oklevél kiállításával ezt a kérést teljesítette.

A Fagyosasszony kezdetű helynevek eredetét kutatva figyelmet érdemel egy 1394. évi dokumentum, amely az esztergomi érsekség Bersen birtokának határjárását örökítette meg.⁷ A bejárást nyugaton kezdték, ahonnan részletesen leírt útvonalon jutottak el a mai Magyar-hegy tetejére. E csúcsról lejöve egy völgyön át, majd egy hegy gerincén haladtak. Így értek el egy patakhoz, mely nyugat felé folyt. E szakasz a Templom-völgygel és a mellette húzódó Templom-bérccel azonosítható. Utóbbi bércezen dél felé haladva érünk le a mai Bánya-patak azon szakaszához, ahol ez keletről nyugat felé tart. A határjárók kelet felé tartottak egy darabig a patak mentén, majd tovább egy hegyoldalon felefelé haladva (elhagyva a patak völgyét) megérkeztek a Fagy-erdő bejáratához (*in introitu sylue fagy*). Innen egy

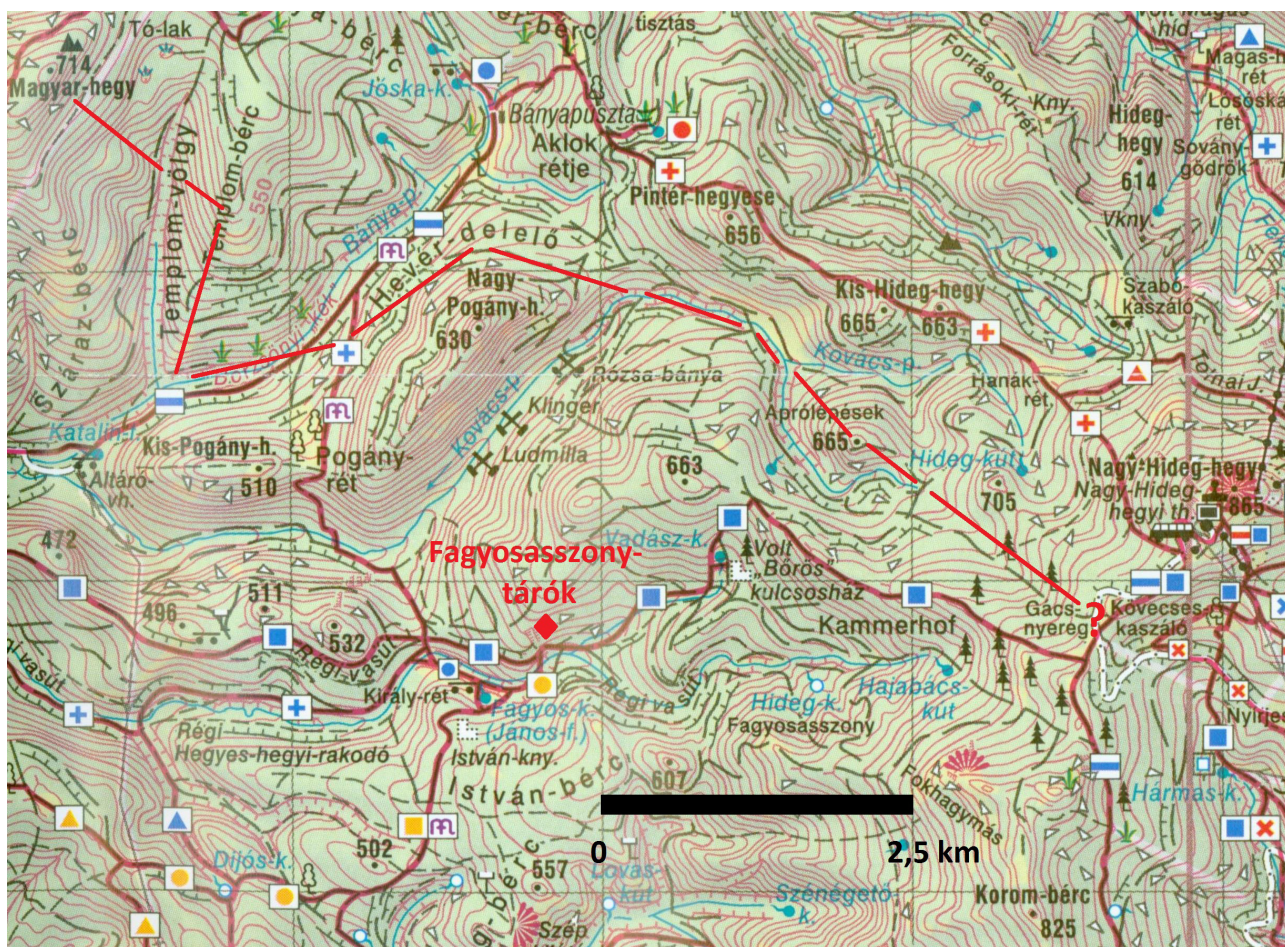
* Börzsöny Közérdekű Muzeális Gyűjtemény

keveset a Fagy-erdőben haladva ennek rétje mellett állítottak határjeleket, aztán a réten ismét keveset haladva ismét határjeleket készítettek. Innen övid ideig kelet felé tartva érték el a „Kouachpathaka”-t, a mai Kovács-patakot, amely mellett továbbra is kelet felé mentek. A fentiek alapján a Fagy-erdő a mai Nagy-Pogány-hegy északi oldalánál kezdődött. Ennek északi, nyereg-szerű részén lehetett a Fagy-erdő rétje a mai Hevér-delelő környékén.⁸ 1865-ben a börzsönyiek azt írták Pesty Frigyesnek a „Pogányhegy”-ről, hogy erdő fedi, de a tetején van egy tisztás.⁹ 1394-ben a Kovács-patak mentén keletnek haladva a patak szétágazásánál a két ág közti (a turistatérkép szerint 665 méter magas) csúcsra mentek, majd a patak déli ágának forrásához jutottak. Innen délkeletnek tartva a Bérc nevű nagy hegyre másztak fel, amely gerincén fejeződött be a határjárás.

Horváth Lajos az 1865. évi Pesty-féle szöveg „Fagyos asszony” határnevével kapcsolatban

megjegyezte, hogy a Fagy erdőt 1394-ben említi oklevél.¹⁰ Magam is úgy vélem, hogy a Fagyos-asszony helynév előtagjának ez lehet a magyarázata. A többnyire részletes határjárásból nem derül ki, hogy a Fagy-erdő mekkora volt. Lehet, hogy a mai Fagyosasszony-erdőig húzódott, de az is elképzelhető – bár kevésbé valószínű –, hogy csak a Nagy-Pogány-hegyre vagy annak környékére terjedt ki és egy másik, szintén kisebb Fagy-erdő terült el a mai Fagyosasszony-erdő helyén.

Elfogadva, hogy a Fagyosasszony név eleje a határjárásban említett Fagy-erdőhöz kapcsolható, magyarázatot kellene találni az elnevezés második elemére. Az alapján, hogy az Árpád-korban, sőt még 1400 táján is az oklevelekben az asszony szót királyné értelemben használták,¹¹ felmerülhet Cillei Borbála is névadóként. Elképzelhető, hogy a királyné által Kanizsai János érsek 1418. évi halála után használatba vett és Zsigmond 1437. december 9-i haláláig¹² műveltetett bánya

► 1. kép. Az 1394. évi határjárás utolsó, keleti szakasza. Kép forrása: Börzsöny turistatérképe. Készítette a Cartographia Kft. 2017-ben.

neve magyarul a 15. században Asszonybánya vagy Asszonytáró lehetett. Ha az 1437 előtti években esetleg két vagy több bányát műveltetett e tájon a királyné, akkor szükség lehetett az Asszonytárók megkülönböztetésére. Tudva, hogy 1417-ben legalább három helyszínen folyt érc-kitermelés, elképzelhető, hogy a Fagy-erdőben, vagy annak közelében lévő a Fagyosasszonytáró nevet kaphatta. Ha így történt, akkor a Fagyosasszonytáró melletti erdő Fagyosasszony elnevezése másodlagos, a bányából származtatható.¹³

E viszonylag kevés forrásra alapozott feltevés valószínűségét kissé erősíti az, hogy a Fagyosasszony nevű erdőtől és táróktól keletre, a Nagy-Hideg-hegy délnyugati részén, a határjárásban említett Bérc nyugati oldalán elterülő, Nagyborzsönyhöz tarozó erdőt a környék lakói Kammerhofnak hívják.¹⁴ Az ország különböző városaiban lévő királyi kamarai épületek közül azokra használták a középkor bizonyos részeiben a Kammerhof nevet, melyek német nyelvű településen álltak. A budai Kammerhof a 13-14. századi királyok egyik fontos tartózkodási helye volt, de létezett ilyen nevű épület a 14. századtól Körmöcbányán, a 16. századtól pedig Besztercebányán és Selmecebányán is. A budait 1381-ben Nagy Lajos a pálosoknak adta, tőlük 1416-ban a Cilleiekhez került, akik 1458-ig birtokolták.¹⁵ Igaz, hogy nem ismert a nagyborzsónyi Kammerhof helynév keletkezési ideje, de nem elképzelhetetlen, hogy a mai Fagyosasszonytárók közelében, a Szokolyán át a Dunához vezető erdei út mellett lévő Kammerhof erdő Cillei Borbála itteni bányaművelésekor kapta nevét úgy, hogy a kitermelés valahogyan kapcsolódott a Cillei család Budán lévő Kammerhofjához. Azért is logikus (jelenleg) e Budához vagy a bányavárosokhoz kapcsolódó helynév eredetét az 1437 előtti évtizedek – illetéktelen – királyi vagy inkább királynéi érc-kitermeléséhez kötni, mivel más időszakokban nem tudunk arról, hogy Bersen területén uralkodói vagy királynéi érdekelt-ség létezett volna.

Jegyzetek

¹ E helynevek előfordulásai és elhelyezkedésük: Hála József, „Földrajzi nevek az Ipoly mentén,” in *Börzsöny néprajza*, szerk. Ikvai Nándor (Szentendre: Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, 1977), 609–611. A Fagyosasszonytáróhoz: Torma István, szerk. *A Szobi és a Váci*

járás (Magyarország Régészeti Topográfiaja 9.) (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1993.), 196. és 210. A Börzsöny-hegység turistatérképei közül a cikk írásához az alábbi használtam: *Börzsöny turistatérkép 1:40.000* (Budapest: Cartographia Kft., 2017).

² *Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. Hont vármegye és kiegészítések*, közreadta Bognár András (Szentendre: Pest Megyei Művelődési Központ, 1984), 72.

³ Kristó Gyula, szerk., *Anjou-kori oklevéltár III. (1311–1314)* (Budapest-Szeged: Szegedi Középkorász Műhely, 1994), 115–117.

⁴ A szövegben ismertetett 1417. december 18-i keltezésű oklevél forrása: Magyar Nemzeti Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: MNL DF) 248097. Szó szerinti fordítása Tringli Istvántól: Horváth M. Ferenc, *Nagyborzsöny* (Budapest: Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., év nélkül, a Magyar Állam millenniumára), 177–178. Regesztája: Mályusz Elemér, szerk. *Zsigmondkori Oklevéltár VI. (1417–1418)* (Budapest: Magyar Országos Levéltár, 1999), 355. Zsigmond 1417. augusztus 24-i keltezésű, a négy előkelőnek címzett parancslevele: MNL DF 248096. Regesztája: Mályusz, *Zsigmondkori Oklevéltár*, 253.

⁵ MNL DF 248110, újkori másolata: MNL Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 1794. Szó szerinti fordítása Tringli Istvántól: Horváth, *Nagyborzsöny* 100–102.

⁶ Szovák Kornél, „Kanizsai,” in *Korai magyar történeti lexikon (9-14. század)*, szerk. Kristó Gyula (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994), 323.

⁷ MNL DF 248332, újkori másolata: MNL DL 87636 Magyar kivonata: Torma, szerk. *A Szobi és a Váci járás*, 206.

⁸ A mai földrajzi nevek elhelyezkedéséhez: Cartographia, *Börzsöny turistatérkép* Bognár, *Pesty Frigyes*, 71.

⁹ Bognár, *Pesty Frigyes*, 74.

¹¹ Zaicz Gábor, szerk., *Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete* (Budapest: Tinta Könyvkiadó, 2006), 56. A Győr megyei Asszonyfalvát 1150-ben, 1309-ben, 1316-ban és 1332-ben oklevelekben a magyar „asszony” szó korabeli alakjaival nevezik meg, egy 1237 és 1240 közé keltezhető szövegben az Asszony és Asszonyfalva elnevezések szerepelnek, 1235-ben pedig a latin *terra populorum regine* alakkal jelölik e birtokot. Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza II.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1987), 579. A Bihar megyei Asszonyvásárát 1203-ban *Forum Regine* alakban, 1268 és az 1330-as évek közt háromszor a magyar Asszonyvásár alakban említik. Györffy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1987), 595. A Szatmár vármegyéhez tartozott Nagybánya középkori oklevelekből jól ismert *Rivulus Dominarum* latin alakja helyett 1391-ben a név magyar alakja, Asszonypataka szerepel egy királyi oklevélben. Erre lásd: Móricz Zsigmond, „Nagybánya,” in *Szatmár vármegye, Magyarország vármegyéi és városai*, szerk. Borovszky Samu. (Budapest: Országos Monografia Társaság: 1910), 195–196. Az 1391. évi oklevél 1503. évi átírásban: MNL DL 72092.

¹² Engel Pál, *Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig* (Budapest: Háttér Lap- és Könyvkiadó, 1990), 342.

¹³ Elképzelhető, hogy az 1394. évi oklevél *in introitu sylue fagy* kifejezésében a fagy szó a bükk fafaj latin birtokos esete és így itt egy Bükk-erdőről volt szó. Ez esetben a Fagyosasszony első része ismeretlen magyarázatú.

¹⁴ Hála, „Földrajzi nevek az Ipoly mentén,” 609. és 611.

¹⁵ A budai Kammerhofhoz: Végh András, *Buda város középkori helyrajza I.* (Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, 2008), 269–272. A körmöcbányai Kammerhofhoz: Eva Toranová, „A körmöcbányai Kamaraház leltára 1541-ből és

1548-ból,” in *Isten áldja a tisztos ipart - Tanulmányok Domonkos Ottó tiszteletére*, szerk. Szende Katalin és Kücsán József (Sopron: Soproni Múzeum Alapítvány, 1998), 379–386. A besztercebányai Kammerhof történetéhez: Vladimir Sklenka, „A Thurzó-Fugger-társaság házai Besztercebányán,” in *Olvasókönyv a magyarországi reneszánsz*

bányászatához. *Tanulmányok a 2008-as „Reneszánsz év” tiszteletére*, szerk. Schuller Balázs (Sopron: Központi Bányászati Múzeum, 2009), 90. és 114–115. A selmecebányai kamara 16. századi megszervezéséhez: Wenzel Gusztáv, *Magyarország bányászatának kritikai története* (Budapest: M. Tud. Akadémia Könyvtár-hivatala, 1880), 185–187.